

राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टी (रास्वपा)

प्रस्तावना

राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टी (रास्वपा) सबै नेपालीको समतामूलक उन्नतिप्रति कटिबद्ध सामाजिक न्याय सहितको उदार अर्थतन्त्रमा विश्वास गर्ने बहुलवादी लोकतान्त्रिक पार्टी हो ।

यसको ध्येय वैयक्तिक स्वतन्त्रता र मौलिक हकको प्रत्याभूतिपूर्वक पूर्ण लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन प्रणालीभित्र विधिमा आधारित जवाफदेहीपूर्ण असल शासन मार्फत् समन्यायिक समावेशी समाज निर्माण गर्ने हो ।

लोककल्याणकारी राज्यको सुनिश्चितताका लागि सार्वजनिक, निजी र सामुदायिक स्रोत-साधनको दिगो परिचालन गर्दै उद्यममैत्री, लगानी-अनुकूल एवं प्रतिस्पर्धात्मक सामाजिक बजार अर्थतन्त्रको उन्नयनका लागि स्वच्छ र सुदृढ नियमनकारी संरचना बनाई राष्ट्रिय आय र रोजगारीको विस्तार, श्रमप्रति समर्पित सामाजिक पूँजीको अभिवृद्धि र जलवायु-पर्यावरणीय सन्तुलन कायम गर्न यो पार्टी सर्वात्मना प्रतिबद्ध छ ।

शान्तिपूर्ण मार्गबाट नै समाजवादका प्रधान लक्ष्यहरु हासिल गर्ने कुरा संविधानमा निर्दिष्ट गरी तदनुकूल राष्ट्रिय नीति तथा कार्यक्रममा आधारित राज्य संचालनको अठोटलाई संवैधानिक समाजवादका रूपमा व्याख्या गर्दै अप्रिय ऐतिहासिक विरासतका रूपमा विद्यमान लैङ्गिक, जातीय, वर्गीय, क्षेत्रीय लगायत सबै प्रकारका संरचनात्मक विभेदहरुविरुद्ध निर्णायक प्रहार गर्न अवसरहरुको न्यायिक वितरण, पहुँच र उपयोग गर्नेतर्फ यो पार्टीले जोड दिनेछ ।

नेपालको इतिहास, सनातन सभ्यता, धार्मिक-सांस्कृतिक विविधतामा आधारित सह-अस्तित्व र पारस्परिक सम्मान, विश्वभर फैलिएका नेपालीहरुको सामूहिक सामर्थ्य र एसियाको उदाउँदो भूराजनीतिक महत्वलाई आत्मसात् गर्दै नेपालको स्वतन्त्रता, सार्वभौमिकता, भौगोलिक अखण्डता, राष्ट्रिय एकता, स्वाधीनता र स्वाभिमानलाई सदा अक्षुण्ण राख्नु नै राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टीको अभीष्ट रहनेछ ।

२०८०।०८।१३
जलेश्वर, महोत्तरी

Rastriya Swatantra Party

(RSP)

Preamble

The Rastriya Swatantra Party (RSP) is a pluralistic democratic party committed to the equitable progress of all Nepalis within a socially just liberal economy.

The Party's objective is to build a just and inclusive society that guarantees individual freedoms and fundamental rights within a fully democratic republic that is based on the rule of law, accountability, and good governance.

The Party is wholeheartedly committed to building a welfare state that sustainably mobilizes public, private and community resources for a flourishing enterprise-friendly, investment-compliant, competitive social market economy built around a transparent and strong regulatory architecture in a manner that expands national income and employment, respects the dignity of labor, augments social capital, and balances ecological imperatives including climate change.

The Party will uphold a peaceful path to enshrine the principle ends of socialism within the nation's constitution, defining our pursuit as constitutional socialism, and orienting state policies and programs to decisively redress gender, caste, class, regional and all other forms of historically inherited structural discrimination by ensuring fair distribution, access, and utility of opportunities.

Rastriya Swatantra Party's sacrosanct objective is to safeguard the freedom, sovereignty, territorial integrity, unity, independence, and dignity of Nepal by embracing the nation's history, sanatan civilization, mutual respect and co-existence by strengthening our religio-cultural diversity, the collective strength of a globally expanding Nepali diaspora, and the rising geo-political significance of Asia.

29 November, 2023
jaleshwar, Mahottari

प्रस्तावनाको संक्षिप्त व्याख्या

१. लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन प्रणाली नेपालको राजनीतिक विकासको मौलिकता र विश्व राजनीतिको ऐतिहासिक विकासक्रम दुबैसँग गाँसिएकोले यसको सुदृढीकरण बाहेकको विकल्प अहिले हामीसँग छैन ।

नेपालको लोकतान्त्रिक पहलकदमी मौलिक त छ नै, यसलाई दोस्रो विश्वयुद्धपछि फैलन शुरु भई शीतयुद्धको अन्त्यसँगै आएको विश्वव्यापी लोकतान्त्रिकीकरणको तेस्रो लहरको अंशका रूपमा पनि बुझ्न सकिन्छ । पूर्वी युरोपदेखि ल्याटिन अमेरिकासम्म विश्वका विभिन्न भागहरूमा अधिनायकवादी शासनको क्रमिक पतनले ल्याएको वैयक्तिक स्वतन्त्रता र मौलिक हकको प्रत्याभूतिले व्यक्तिगत तहमा र समन्यायको आदर्शले सामाजिक तहमा आकर्षण बढाएको छ । विधिको शासन, जवाफदेहिता, व्यक्तिगत स्वतन्त्रता र अधिकारको संरक्षणमा आधारित शासन प्रणालीको आवश्यकताबोधले लोकतन्त्र सम्बन्धी राष्ट्रिय बहस सँधै राजनीतिको केन्द्रमा रहिरहेको छ । वि.सं. २००५ सालताका “महाराजधिराजको अधिनायकत्वमा उत्तरदायी शासन” को खोजीको रूपमा अधि बढेको नेपालको लोकतान्त्रिक शासन प्रणालीतर्फको यात्रा परिवर्तनकारी घटनाहरूको लामो शृंखलाद्वारा सिञ्चित हुँदै आएको छ ।

यो देशले १०४ वर्षसम्म जहानियाँ निरंकुश राणा शासन भोग्यो जतिबेला मुलुक र जनतालाई बाहिरी संसारबाट अलग-थलग गर्दै राजनीतिक स्वतन्त्रता पूर्णतः बन्दै गरिएको थियो । २००७ सालमा राणाहरूको पतनपछि राजतन्त्रलाई संवैधानिक बनाई २०१५ सालमा पहिलो जननिर्वाचित प्रधानमन्त्रीसहितको संसदीय अभ्यासमा मुलुक गयो, तर त्यसलाई टिक्न दिइएन । २०१७ सालमा अपहरित प्रजातन्त्र तत्कालीन प्रतिबन्धित दलहरूको लामो त्याग, संघर्ष अनि जनआन्दोलनबाट २०४६ सालमा मात्र पुनःस्थापित भयो । तर प्रजातान्त्रिक व्यवस्थाले राजनीतिक स्वतन्त्रता दिएपनि अक्षम्य कुशासनका कारण जन-असन्तुष्टि मौलाउँदा एक दशकभित्रै माओवादीको सशस्त्र विद्रोहले देशव्यापी रूप ग्रहण गर्यो भने २०६१ सालमा राजाले पुनः संसद भङ्ग गरी शासन आफ्नो हातमा लिए । २०६३ सालमा सशस्त्र द्वन्द्वको अन्त्य गर्दै विस्तृत शान्ति सम्झौता गरिएपछि मुलुक नयाँ संविधानमार्फत समानुपातिक समावेशिता सहितको लोकतान्त्रिक गणतन्त्र संस्थागत गर्नेतर्फ अग्रसर भएको हो । नयाँ संविधानका धाराहरूमै टेकेर राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टीले वैधानिक हैसियत बनाएकोले लामो राजनीतिक संघर्षबाट प्राप्त उपलब्धिका रूपमा समन्यायिक समावेशी समाज निर्माणको अवधारणालाई आत्मसात् गरिएको छ ।

२. जवाफदेहीपूर्ण असल शासनको विधिमा बाँधिएर नै समुन्नतिको यात्रा तय हुनेछ भने समन्वयात्मक समावेशिताको सार्थक अभ्यास लोकतन्त्रको वैधताका लागि अपरिहार्य छ ।

राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टी लोकतन्त्रका दुई पाटाहरूलाई उन्नत अभ्यासमा उतार्न चाहन्छ । पहिलो, शासकीय शक्तिको संग्रह र उपयोग गर्न आवधिक निर्वाचनबाट संसद र सरकार बनाउने दोस्रो, विधिको शासन मार्फत शासकीय शक्तिको सीमा तोक्ने । राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टी कानूनबाट शासन गर्ने होइन, कानूनको शासनमा आधारित व्यवस्थामा विश्वास गर्छ जहाँ कानूनहरू निष्पक्ष र निरन्तर रूपमा लागू हुन्छन् र कोही पनि कानूनभन्दा माथि हुँदैन । किन्तु कानून सत्तापक्षीय होइन, जनपक्षीय बन्नु पर्छ, यसले नागरिक र राज्यबीच विश्वास स्थापित गर्न मद्दत गर्दछ भन्ने पार्टीको मान्यता हो । राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टीका लागि जवाफदेही शासन भनेको सार्वजनिक अधिकारीहरू र संस्थाहरू आफ्ना कार्य र निर्णयहरूका लागि जनताप्रति उत्तरदायी छन् भनी सुनिश्चित गर्न हो, जसका लागि स्वतन्त्र संचार जगत्, स्वतन्त्र न्यायपालिका तथा स्वतन्त्र नागरिक समाज जस्ता विषय साथै पारदर्शिता, खुला सरकार र बलियो संयन्त्र आवश्यक पर्नेछन् । व्यक्तिगत स्वतन्त्रता र मौलिक अधिकारको रक्षा एवं सम्वर्द्धनमा कसैसँग सम्झौता नगर्ने हाम्रो दृढता छ । राज्य र नागरिकबीचको करार द्वितीया बनाउन हक-अधिकारसँगै राष्ट्रप्रति नागरिकता पनि धेरै दायित्व र कर्तव्यहरू हुनेछन् भन्नेमा पनि पार्टी स्पष्ट छ ।

राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टी नेपालको मौलिक ऐतिहासिक सन्दर्भको आलोकमा लोकतान्त्रिक समावेशी भविष्यका लागि संविधानको मर्म र आकांक्षा पुरा गर्दै विश्वव्यापी लोकतान्त्रिक आदर्शहरूको उचाइसँग तादात्म्य स्थापित गर्न कटिबद्ध छ । यसले कानून, जवाफदेहिता र समावेशितामा आधारित शासन प्रणालीको प्रवर्द्धन गर्दै नेपालको चलिरहेको लोकतान्त्रिक यात्रामा समन्यायिकता तर्फको परिवर्तनको वाहक शक्तिका रूपमा आफूलाई स्थापित गर्दै आएको छ, र वैयक्तिक स्वतन्त्रताको संरक्षण, मौलिक हकको प्रत्याभूति भएको समाज निर्माण गर्न लागिपरेको छ । हाम्रो कल्पनाको शासन व्यवस्थाले राजनीतिक रूपमा उदार-लोकतान्त्रिक, सामाजिक रूपमा समन्यायिक-समावेशी र आर्थिक रूपले समृद्ध-समुन्नत समाज बनाउन मद्दत पुग्ने अठोट राखेको छ ।

शताब्दियौंसम्म नेपाली समाज पदश्रृंखलामा आधारित सामाजिक संरचनाहरूद्वारा बाँधिने थियो जहाँ केही जातिले विशेषाधिकार पाएका थिए भने अरु धेरै सीमान्तीकृत थिए। यसले निम्त्याएको गहिरो सामाजिक-आर्थिक-राजनीतिक असमानता आजसम्म कायम छ । राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टी यी ऐतिहासिक अन्यायहरूलाई निमित्त्यान्न पार्न कटिबद्ध छ जहाँ जात, लिङ्ग, पेशा, धर्म जस्ता आधारमा कुनै पनि किसिमको भेदभाव नगरी सबै नागरिकको अवसर, स्रोत र राजनीतिक प्रतिनिधित्वमा समान पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ। त्यस्तै, समावेशिता र समन्यायमा दिइएको जोडले नेपालको आफ्नै मौलिक र सनातन सामाजिक, धार्मिक, सांस्कृतिक सभ्यताको प्रवर्द्धन गर्छ भन्ने राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टीको मान्यता रहेको छ । बहुलवाद र विविधता सहिष्णु सनातन सभ्यताकै अंशका रूपमा छन् भने यी स्थानीय मूल्यहरू मानव अधिकार, लोकतन्त्र र सुशासनका विश्वव्यापी सिद्धान्तहरूसँग पनि एकाकार हुन्छन् भन्ने पार्टीको मत रहेको छ ।

३. राज्यको संरचनात्मक रुपान्तरण र समतामूलक समाजको निर्माण शान्तिपूर्ण राजनीतिक परिचालनको स्वतन्त्र एवं मर्यादित अभ्यास, बहुआयामिक विविधताको न्यायोचित व्यवस्थापन एवं विभेद र विषमताको विसर्जनबाट सम्भव हुनेछ ।

नेपाली समाजको संरचनात्मक बनोट तथा अर्थ-राजनीतिक एवं सामाजिक-सांस्कृतिक वास्तविकताहरूको संश्लेषण गर्दै संविधानमा कुँदिएका समाजवाद-उन्मुख लक्ष्यहरूप्रति प्रतिबद्ध राज्यका लागि आवश्यक आधारभूत संरचना, नीति तथा कार्यक्रमहरू सबै नेपालीहरूका लागि समतामूलक नतिजा हासिल गर्ने प्रकृतिको हुनुपर्छ भन्नेमा रास्वपा स्पष्ट छ ।

सबैखाले मानव समाजका आफ्नै विशिष्ट चरित्र र संरचनात्मक बनावट हुन्छन्। खासगरी जात-व्यवस्थामा आधारित दक्षिण एसियाली समाज तह-तहमा खण्डित छ। सबैभन्दा पुरानो लैङ्गिक विभेद अझ त्यसमा पनि महिलामाथिको हजारौं वर्षदेखिको उत्पीडनले नेपाली समाजको संभावित उन्नतिलाई रोकिरहेको छ । दक्षिण एसियाली समाजको वर्ग निर्माणको वास्तविक ऐतिहासिकता फरक छ भन्ने हाम्रो बुझाइ हो। यहाँको समाजको वर्ग जात-व्यवस्थाले निर्माण गरेको छ र विगतमा राजनीतिक पार्टीहरू वर्ग पहिचानमा चुकेकै हुन् । नेपाल एउटा राष्ट्र-राज्यका रूपमा जत्रो छ, धार्मिक, सांस्कृतिक, भाषिक र भौगोलिक रूपमा कैयौं गुणा फराकिलो छ । यी विविधताहरू नेपाली समाजको सौन्दर्य र सामर्थ्य बन्न पर्दथ्यो तर राज्य संचालनको लामो कालखण्डमा विविधता नै विभेदको साधन बन्न पुग्यो ।

नेपालको दक्षिणी समथर भूगोलमा बस्ने मधेशी, थारू लगायत अन्य आदिवासी जनतामाथिको विभेद नेपाली समाज र राज्यले बोकेको अर्को कलङ्क हो । मधेश उपर अन्य भाषिक र सांस्कृतिक उत्पीडन त छदैछ। त्यस्तै, आधुनिक राज्य निर्माणका क्रममा प्रतिबन्धमा परेका आदिवासी-जनजातिहरूको पहिचान आज पनि राज्यको मूल नेतृत्व, नीति तथा कार्यक्रमहरूमा सन्देहको घेरामा छ । पहिचान नै राज्यले स्वीकार नगरेको जस्तो देखिँदा उनीहरूको समग्र सामाजिक-सांस्कृतिक उन्नयनमा असर पुगेको छ । नेपाली समाजमा विद्यमान उल्लिखित सबै प्रकारका संरचनात्मक विभेदविरुद्ध राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टीले निर्णायक प्रहार गर्नेछ । न्यायपूर्ण समानुपातिक समावेशी राज्य निर्माणमा राजनीतिक नेतृत्व लिँदै महिला, दलित, मधेशी र आदिवासी - जनजातिलाई सकारात्मक विभेदका माध्यमबाट राज्यका सबै क्षेत्रमा समावेशीकरण गर्ने पहलमा विशेष नेतृत्व लिइनेछ ।

जाति, लिङ्ग, धर्म, क्षेत्र, भाषा र अल्पसंख्यक संस्कृतिका कारण विकासको मुलधार होइन पिँधमा परेका सबै नेपालीको समुन्नतिका लागि विशेष राजनीतिक अभियान चलाउने अठोट पार्टीको छ। समाज विकासको क्रममा विकसित भएका मान्छेको स्वतन्त्रता र मुक्ति विरुद्धका गलत परम्पराको अन्त्य र अवसरहरूको न्यायिक वितरण, पहुँच र उपयोगमा सबैलाई सहभागी बनाई समतामूलक समाजको निर्माण गर्न रास्वपा प्रतिबद्ध छ।

नेपालको गौरवपूर्ण इतिहासलाई सम्मान गर्दै र विभिन्न कालखण्डमा भएका आन्दोलनहरूको उपलब्धि जोगाउँदै नेपालीको सर्वाङ्गीण विकासका लागि विगतको अनुभव, वर्तमानको ज्ञान र भविष्यप्रतिको आलोचनात्मक चेतनासहितको लोकतान्त्रिक अभियान (संघर्ष) बाट सामाजिक न्यायसहितको समतामूलक समुन्नत राष्ट्र निर्माणको नेतृत्व गर्ने लक्ष्य राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टीको रहनेछ।

४. आम जीवनस्तर उकास्ने आर्थिक उन्नयनको दीर्घकालीन माध्यम जोखिम उठाएर गरिने निजी लगानी र सक्षम सार्वजनिक सहजीकरणबाट हुने उत्पादकत्व वृद्धि नै हो।

विकासशास्त्रमा एउटा विख्यात भनाइ छ: “उत्पादकत्व नै सबैथोक होइन, तर दीर्घकालमा यो लगभग सबैथोक हो।” प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता र आर्थिक वृद्धिकै आडमा विगत ४० वर्षमा विश्वभर १०० करोड जनता गरिवीको रेखाभन्दा माथि उकासिएका छन्। दीर्घकालीन समृद्धिको मुख्य उपाय ‘कम समय र लागतमा उपलब्ध साधन - स्रोतहरूबाट बढी र उच्च स्तरको उत्पादन’ गर्ने हो अर्थात् यो भनेको उत्पादकत्वमा निरन्तर सुधार हो। दिगो र समावेशी विकासका लागि आर्थिक वृद्धि पर्याप्त नहोला तर आवश्यक भने छ, र यसको वाहक निजी क्षेत्र नै हुनपर्दछ, भन्नेमा राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टी स्पष्ट छ। अनुकूल युवा-केन्द्रित जनसांख्यिक लाभांशको जगमा अर्को १०-१५ वर्ष भित्र ठुलो आर्थिक फड्को मार्न सकिएन भने नेपालको स्थायी परिचय एसियाकै गरीब मध्येको मुलुक हुने जोखिम छ।

विकासशील राष्ट्रहरूमा निजी क्षेत्रले करिब ९० प्रतिशत रोजगारी सिर्जना, अत्यावश्यक वस्तु र सेवाहरूको उत्पादन र आपूर्ति, राजस्वमा योगदान र लगानीयोग्य पूँजीको समुचित प्रवाह गर्ने गर्दछ। तर नेपालमा निजी क्षेत्रले अपेक्षित आकार, स्वरूप र चरित्र ग्रहण गर्न सकेको छैन। एकातिर भ्रष्ट राजनीतिक प्रणालीले यसलाई दोहन र लूटको स्रोतको रूपमा हेरेको छ भने निजी क्षेत्र पनि नवीन उद्यम, अन्वेषण र नवप्रवर्तनभन्दा आसेपासे वा मिलिभगत पूँजीवाद (क्रोनी क्यापिटलिज्म) को अभ्यास गर्न विवश छ। हैरान पार्ने र अड्काउने काममा मात्र सरकार लागेमा निजी क्षेत्र हतोत्साह हुने मात्रै होइन आफ्नो समय र स्रोत नेता, नीति-निर्माता र कर्मचारीलाई आफू अनुकूल निर्णय गराउन लगाउने अनाचार मार्ग (रेन्ट सिर्किंग) तर्फ उद्यत हुँदा रोजगारी सिर्जना र लगानी बढ्दैन। यस्तो विकृत उत्प्रेरणाको खाका भत्काउँदै नेपालकै इतिहासमा सर्वाधिक निजी उद्यममैत्री व्यावसायिक वातावरण बनाउने लक्ष्य रास्वपाको छ।

५. उद्यमशीलतालाई प्रतिस्पर्धात्मक एवं परिणाममूलक बनाउन बलियो र स्वच्छ नियमनकारी राज्यसंयन्त्र चाहिन्छ।

उदार अर्थतन्त्र भनेको छाडा अर्थतन्त्र होइन। विधिको लगाम नलगाएसम्म उद्योगी-व्यापारीहरू ‘रेन्ट सिर्किंग’ को घेराबाट बाहिर निस्केर विशाल महत्वाकांक्षा बोक्न सक्दैनन् र राष्ट्रिय पूँजी निर्माण हुँदैन। त्यसैले बलियो नियमनकारी भूमिका ननिभाउँदा बजारमुखी अर्थतन्त्रमा विकृतिहरू आउँछन्। अर्थशास्त्रीहरू बजारलाई बेलगाम छोड्न हुन्न भन्छन् किनकि बजार अर्थतन्त्र ‘स्व-निर्मित’ हुन्न, निजी सम्पत्तिको सुरक्षाको प्रत्याभूति सरकारले नै गर्नपर्छ; बजार अर्थतन्त्र ‘स्व-नियमित’ हुँदैन, उपभोक्ताको हित लगायत पर्यावरण र एकाधिकार विरोधी निकायहरू सरकारले नै चलाउनपर्छ; बजार अर्थतन्त्र ‘स्व-वैध’ हुन्न, सामाजिक सुरक्षा र धान्न सकिने वितरणमुखी कार्यक्रमले नै बजारका नतिजाहरूलाई न्यायमुखी बनाउँछ; बजार अर्थतन्त्र ‘स्व-स्थिर’ हुन्न, त्यो काम राष्ट्र बैंक, अर्थ मन्त्रालय जस्ता विशिष्ट सार्वजनिक अङ्गहरूकै हो।

कार्टेलहरू मार्फत अस्वस्थ प्रतिस्पर्धा एवं आमउपभोक्तालाई मर्का पार्ने गरी गतिविधि गरेमा शक्तिशाली कम्पनीहरूलाई नियमन गर्न सक्ने क्षमता भएका बलिया नियामकीय निकायहरू चाहिन्छ। तर राजनीति भ्रष्ट हुँदा नियामकहरू नै नियमन गरिनुपर्नेहरूको पोल्टामा पुग्ने गरेको विकृतिलाई तोड्न रास्वपा दृढ छ। हामी उदार अर्थतन्त्रहरूमा पनि व्यापक विविधता भएको पाउँछौं, कुनै एक सर्वस्वीकृत मोडेल कतै छैन। उदाहरणका लागि करका दरहरू, शिक्षा र स्वास्थ्यमा राज्यको भूमिका, श्रम कानूनको पालना, अर्थतन्त्रमा सार्वजनिक क्षेत्रको हिस्सा वा स्टक मार्केटको पुँजीकृत अंश, ट्रेड युनियनमा आबद्धता जस्ता ठोस सूचकहरूमा ठुलो भिन्नता पाइन्छ। तदनुरूप रास्वपाको मोडल पनि सामाजिक बजार अर्थतन्त्रको वृहत् खाकाभित्र नेपालको धरातलीय यथार्थमा टेकेको हुनेछ।

६. राष्ट्रिय पुँजी निर्माणका लागि लगानीका सबै वैध स्रोतको प्रवर्द्धन र परिचालन गर्न उदार उत्प्रेरणात्मक नीति र प्रविधिमैत्री संरचना अपरिहार्य हुनेछन्।

नेपालमा उत्पादन, वितरण र विनिमयको लागत उच्च छ। भूपरिवेष्टित सीमा र उदासीन संस्थागत क्षमताका कारण इन्धन, श्रम, ढुवानी र प्रक्रियागत भन्झटले खर्च बढाएको छ। विदेशी मुद्रासँग नेपाली रुपैयाँको आबद्धता छ। यस्तो वातावरणमा उत्पादन र निर्यात बढाउन गहिरा संरचनात्मक सुधारको चरणबद्ध शृंखलाकै आवश्यकता पर्छ। लागत घटाउन अनावश्यक भन्सार र गैर-भन्सार व्यवधान हटाई कम्पनीहरूले उत्पादकत्व बढाउनका लागि विश्वको कुनै पनि ठाउँबाट 'इन्टरमिडिएट' वस्तु सस्तोमा भरपर्दो तवरले आयात गर्न सक्नुपर्छ। व्यापार सहजीकरण र कनेक्टिभिटीमा राज्यले थप लगानी गर्नपर्नेछ।

हामीलाई चाहिएको यस्तो अर्थतन्त्र हो जहाँ हाम्रा 'सापेक्षिक लाभ' का क्षेत्रमा हामी प्रतिस्पर्धी हुन सकौं, तर समग्रमा हाम्रो स्थान विश्व अर्थतन्त्रसँगको अन्तरनिर्भरतामै छ। डिजिटलाइजेसनमा आधारित आधुनिक सेवा क्षेत्र; स्वच्छ ऊर्जा र हरित औद्योगिकीकरण; कृषि र पर्यटन जस्ता क्षेत्रमा स्वदेशी र विदेशी पुँजीको परिचालन र बजारको खोजी गर्न सहज हुने गरी दर्जनौं कानुनी र संस्थागत संरचनालाई लगानीमैत्री बनाउन रास्वपा कटिबद्ध छ। दशौं लाखको संख्यामा विदेशिएका नेपाली डायस्पोराको लगानी आकर्षित गर्दै नेपालसँगको उनीहरूको सुसम्बन्ध कायम राख्न सबै सामाजिक-आर्थिक अधिकार भएको नागरिकतालाई पूर्णतः कार्यान्वयन गरिनेछ।

वैदेशिक लगानीसँग हाम्रा फर्महरू जोडिए भने पैसामात्र आउँदैन, आधुनिक प्रविधि, बजार र व्यवस्थापकीय क्षमता पनि आउँछ, भन्नेमा रास्वपा स्पष्ट छ। देशैभरी लचिला एकद्वारे प्रक्रिया, कम बोभिला कर, राम्रा सडक र बिजुली, पानी तथा यातायातको व्यवस्था गराउन नसक्दा औद्योगिक पार्क र विशेष आर्थिक क्षेत्रको आवश्यकता बढेर गएको छ। विदेशी लगानी आउने भनेको धर्म-कर्मका लागि नभएर नाफा कमाउनै हो भन्ने कुरा स्पष्ट छ। हाम्रो सोच लगानीकर्ताले नाफा लगोस्, तर कर तिरोस्, रोजगारी देओस्, प्रविधि हस्तान्तरण होस्, अर्थतन्त्रका अग्र-पृष्ठ सम्बन्धहरू स्थापित होउन्, अर्थतन्त्रको आकार बढ्दै जाओस् भन्नेमा केन्द्रीत हुनुपर्ने छ।

बजारमा नयाँ प्रतिस्पर्धीहरू नछिर्नु भनेर अवरोध खडा गर्न उद्योगी-व्यापारीका संघ-संगठनको भूमिका रहने गरेकोप्रति रास्वपा सचेत छ। राज्यले 'प्रो-कम्पिटिसन' ऐन ल्याएर निर्मम कार्यान्वयन नगर्ने हो भने कालान्तरमा ठूला फर्महरूको दबदबा बढ्दै जाने, एकाधिकारिविरुद्धको ऐन फितलो हुने, लबिङ चर्किने र राजनीतिमा चन्दाभ्रष्ट प्रभाव जमाउने अनि नवप्रवेशी उद्यमीलाई टिक्नै गाह्रो पारिने प्रवृत्ति भाङ्गिनेछ। सफल आर्थिक सुधार गरेका देशहरूमा प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता बढाउन राष्ट्रिय काउन्सिलहरू नै बन्ने गरेका छन्। यहाँ पनि उत्पादकत्वलाई असर गर्ने विभिन्न विषय - क्षेत्रलाई एकत्रित गरेर एउटा शक्तिशाली संरचना बनाउने रास्वपाको सोच छ। बहदो उत्पादकत्व र प्रतिस्पर्धाको जगमा निर्यात र लगानी वृद्धि गर्ने र नेपालभित्रै वर्षेनी लाखौंको संख्यामा मर्यादित रोजगारी सिर्जना गर्ने अभियान आजको हाम्रो विकास प्राथमिकता हो। हाम्रो देश यस्तै 'ठुलो संरचनात्मक धक्का'को प्रतीक्षामा रहेकोले त्यसको नेतृत्व लिन रास्वपा कृतसंकल्प छ।

७. सामाजिक न्यायको स्वरूप धान्न सकिने लोककल्याणकारी राज्यको आकारमा निर्भर रहनेछ भने सर्वाङ्गीण विकासको मापनयोग्य तस्बीर आयसँगै रोजगारीको विस्तार, सामाजिक सामञ्जस्य र पर्यावरणीय सन्तुलनमा प्रतिबिम्बित हुनेछ ।

एकातिर निजी क्षेत्रको गतिशीलता र सृजनशीलता कायम राख्न उदार अर्थतन्त्रको प्रवर्द्धन र अर्कोतिर सार्वजनिक शिक्षा, स्वास्थ्य, यातायात, आवास, सामाजिक सुरक्षा जस्ता राष्ट्रिय आयको समतामूलक पुनर्वितरण दुवैलाई जोड्ने 'सामाजिक बजार अर्थतन्त्र' नै रास्वपाको प्रेरणा हो । धनी बनेपछि मात्रै सामाजिक सुरक्षामा लगानी गर्न सकिन्छ भन्ने मान्यता हामी स्वीकार गर्दैनौं । राजनीतिक इच्छाशक्ति हुने हो भने निम्न आयस्तर हुँदै सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रमहरूलाई फराकिलो रूपमा लागु गर्न सकिन्छ, तर यस्ता कार्यक्रमहरू लोकरिभ्याँडको मारमा नपर्ने गरी राष्ट्रको आर्थिक सामर्थ्यले धान्न सक्ने प्रकृतिको हुनपर्दछ । राजस्वबाट कार्यकर्ता पाल्ने र मतदाता रिभाउने गैर-जिम्मेवार वितरणको पक्षमा रास्वपा छैन ।

हाम्रो कल्पनाको समता-उन्मुख लोककल्याणकारी राज्यले गुणस्तरीय सामाजिक सेवा र सुरक्षाको प्रत्याभूति दिँदै 'अवसरको असमानता' घटाउन प्रेरित गर्नेछ । 'मोबिलिटी' अर्थात् गरिब परिवारमा जन्मिएर पनि धनी हुने सम्भावना कति छ? बुआआमाले पाएको औपचारिक शिक्षाभन्दा छोराछोरीले बढी पढेको हिस्सा कति छ? बुआआमाले अपनाएको पेसाभन्दा छोराछोरीले अपनाएको पेसा कति फरक छ भन्नेजस्ता परिसूचकहरू समाज गतिशील र चलायमान छ कि छैन भनेर मापन गर्ने आधारभूत तथ्यांक हुन् । अर्थतन्त्रमा पुँजीगत आयको हिस्सा बढ्दै र बिहेबारी र अन्तरपुस्ते लगानीका कारण पनि असमानता चर्कदै जाँदा मध्यमवर्गलाई पनि वित्तीय सम्पत्तिको स्वामित्व बढाउनेतिर हामी केन्द्रित हुनेछौं ताकि तिनको आय ज्यालाबाट मात्र होइन, पुँजीबाट पनि आउन सकोस् ।

विगत ७० वर्षसम्म नेपाली समाजको चरित्र र रूपान्तरणबारे बनाइएको भाष्य अहिले असान्दर्भिक बनिसकेको हाम्रो ठहर हो । श्रमिकहरूले आफुलाई संगठित गर्दै बालिग मताधिकार लगायतका पूर्ण राजनीतिक स्वतन्त्रता पाउने, उदार अर्थतन्त्रभित्र नै लोककल्याणकारी राज्य अट्ने, वर्ग विशेष होइन आम उपभोक्ताको हितमा राज्यले एकाधिकार तोड्ने जस्ता नियमनकारी भूमिका खेल्ने; अनि मौद्रिक र वित्तीय नीतिबाट नै अर्थतन्त्रमा पुनर्वितरण, स्थायित्व र वृद्धिका लक्ष्य अघि बढाउन सम्भव बन्दा हिंसात्मक द्वन्द अनावश्यक भएको छ । त्यसैले रास्वपाले व्यवस्था होइन निर्मम सुशासनको जगमा अवस्था परिवर्तनको विगुल फुकेको हो ।

जलवायु संकट पेचिलो बन्दै जाँदा हामीले देखेको र अनुकरण गर्न खोजेको उत्पादन र उपभोगको मोडललाई अब कम कार्बन उत्सर्जन सहितको 'हरित' बाटोमा लैजानुछ । जलवायु परिवर्तन गराउन विकसित र ठूला अर्थतन्त्रको अधिक भूमिका छ तर असर भने धनी-गरिब सबैले भोग्न थालिसकेका छौं । हिन्दुकुश-हिमालय शृंखलाबाट विश्वका १० महान् नदी बग्छन् । पृथ्वीको भन्डै आधा जनसंख्या ती नदीमा बग्ने पानीमा आश्रित छ । यसरी पर्यावरणमा क्षेत्रीय मुद्दाहरूसमेत पेचिला बन्दै गएका छन् ।

पर्यावरणीय विनाश गर्ने, सम्मानजनक रोजगारीमा नकारात्मक असर पार्ने वा असमानता एवं सामाजिक विग्रह चर्काउने प्रकृतिको आर्थिक वृद्धि अब ग्राह्य हुनेछैन । कृत्रिम बुद्धिमत्ता जस्ता नयाँ प्रविधिहरूको मानव उन्नतिका लागि सुभ्रुभूपूर्ण व्यवस्थापन गर्नपर्नेछ । निम्न आय भएका मुलुकहरूको चुनौती के हो भने आर्थिक वृद्धिलाई निरन्तरता दिँदैगर्दा जलवायु परिवर्तनको युगमा विकासका नतिजाहरूलाई न्यायपूर्ण, हरित र समावेशी बनाउनुपर्नेछ । मानिसहरूलाई केवल उपभोक्ता होइन, लोकतन्त्रका सार्वभौम नागरिककै रूपमा हेर्नुपर्नेछ । अबको लोककल्याणकारी राज्यले आर्थिक उन्नयनको लाभ वितरण गर्ने मात्र होइन वृद्धिको प्रकृतिलाई नै परिवर्तन गरेर दीर्घकालीन नैतिक नवीकरणको अवसर फैलाउनुपर्नेछ ।

८. नेपालको ऐतिहासिक विरासत र गौरवमय सभ्यताको जगेर्ना गर्दै सह - अस्तित्व, सहिष्णुता, स्वाभिमान र समभावमा आधारित राष्ट्रिय एकता र समर्पण सहितको देशभक्तिको प्रवर्द्धन गरिनुपर्दछ ।

नेपालको संविधान अनुसार 'नेपालको सार्वभौमसत्ता, भौगोलिक अखण्डता, स्वाधीनता र राष्ट्रिय हितको रक्षा गर्न क्रियाशील रहँदै संयुक्त राष्ट्र सङ्घको बडापत्र, असंलग्नता, पञ्चशीलको सिद्धान्त, अन्तर्राष्ट्रिय कानून र विश्वशान्तिको मान्यताका आधारमा राष्ट्रको सर्वोपरि हितलाई ध्यानमा राख्दै स्वतन्त्र परराष्ट्र नीति सञ्चालन' गर्न राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टी पूर्ण प्रतिबद्ध छ । राष्ट्रिय हित रक्षाका लागि अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धका त्यस्ता नीति तथा रणनीतिको परिकल्पना राख्नुपर्दछ, जसको जगमा राष्ट्रको गरिमा बढाउन सकियोस्, आर्थिक समृद्धि आर्जन गर्न सकियोस् र क्षेत्रीय अनि विश्वव्यापी शान्ति तथा स्थिरतामा योगदान पुर्याउन सकियोस् भन्ने पार्टीको दृढ विचार रहेको छ ।

राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टी उदीयमान विश्वशक्ति राष्ट्रहरूको सामीप्यमा रहेको नेपालको विशिष्ट भौगोलिक अवस्थितिको सकारात्मक रणनीतिक उपयोग गर्दै, शदियौँदेखि रही आएको आपसी सामाजिक र सांस्कृतिक सम्बन्धको मार्गबाट आफ्नो गन्तव्य पहिल्याउँदै नेपालको आर्थिक समृद्धि र द्रुत विकासको यात्रामा अगाडि बढ्नुपर्छ भन्ने मान्यता राख्दछ ।

नेपाललाई बाह्य प्रभाव र दबावहरूबाट स्वतन्त्र राख्न असंलग्न विदेश नीतिको पक्षपोषण गरिनेछ । उदीयमान शक्तिराष्ट्रहरूसँग सन्तुलित सम्बन्ध कायम राख्न र कुनै पनि शक्तिप्रति अधिक निर्भर नहुन रणनीतिक साभे दारीमा जोड दिइनेछ । रास्वपाले आफ्नो कूटनीतिक प्रभाव वृद्धि गर्न एवं अन्य देशका आपसी भू-राजनीतिक प्रतिस्पर्धाको भूमरीमा फस्नबाट बच्न तटस्थता अपनाउने नीति अंगीकार गर्नेछ । मित्रराष्ट्रहरूसँगको सम्बन्ध बलियो बनाउँदै सैन्य र सुरक्षा सहयोगमा रणनीतिक स्वायत्तता अपनाइनेछ । साभा सुरक्षा खतराहरू प्रभावकारी रूपमा सम्बोधन गर्न छिमेकी र अन्तर्राष्ट्रिय साभेदारहरूसँग सूचना आदान-प्रदान र आतंकवाद विरुद्धका प्रयासहरू सुदृढ पार्ने पनि हाम्रो उद्देश्य हुनेछ ।

९. सघन एवं परिणामदायी आर्थिक कूटनीति र अन्तर्राष्ट्रिय सहकार्य मार्फत व्यापार र प्रत्यक्ष लगानीका अवसरहरूलाई विविधीकरण र व्यापकीकरण गर्न छिमेकभन्दा पर पनि आर्थिक सम्बन्धहरू विस्तार गरिनेछ ।

राष्ट्रिय महत्वका ठुला परियोजनाहरूबाट लाभ उठाउन औद्योगिक र पूर्वाधार विकासमा लगानी बढाउनुका साथै क्षेत्रीय परियोजनाहरूमा सन्तुलित दृष्टिकोण कायम राख्दै विकासमा सहभागिता वृद्धि गरिनेछ । केवल दक्षिण एसियामा मात्र सीमित क्षेत्रीय कूटनीतिलाई विमस्टेक, आसियान र युरोपेली संघहरूसँग पनि जोड्दै कसिलो बनाई क्षेत्रीय स्थिरता र आपसी सहयोग आदान-प्रदानका लागि उपयोग गरिनेछ । आफ्नो क्षेत्रीय प्रभावलाई सुदृढ बनाउन नेपाललाई क्षेत्रीय द्वन्द्वहरूको समाधानको मध्यस्थका रूपमा स्थापित गर्ने पहल समेत गरिनेछ । सीमा व्यवस्थापन र सुरक्षा उपायहरूमा सुधार गरी सीमा सम्बन्धी मुद्दाहरू सम्बोधन गर्ने र आर्थिक अन्तरक्रियाहरूलाई सहज बनाउनेतर्फ पनि राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टी केन्द्रित हुनेछ ।

द्रुत गतिमा विकसित भइरहेको भूराजनीतिक परिदृश्यमा देशभक्ति र राष्ट्रियताको विषयलाई पार्टीले महत्वका साथ लिएको छ । राष्ट्रिय हितको रक्षा र हाम्रो विश्वव्यापी उपस्थितिलाई सुदृढ गर्नका लागि प्रवासी नेपालीको योगदान सहितको सामूहिक शक्ति प्रयोग गर्न पार्टी दृढसंकल्प छ । आर्थिक समुन्नति हाम्रो साध्य हो, जसले देशलाई विश्व र क्षेत्रीय परिवेशमा बलियो र आत्मविश्वासी राष्ट्रका रूपमा उभ्याउनेछ भन्ने राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टीको ठहर छ । नेपालको राष्ट्रिय हितलाई प्राथमिकतामा राखी उदाउँदा मुलुकहरूसँग रचनात्मक रूपमा सहकार्य गर्नका लागि सन्तुलित र स्वतन्त्र परराष्ट्र नीति अपनाउन रास्वपा प्रतिबद्ध छ ।

१०. नेपालको सौम्य शक्ति (सफ्ट पावर) को अत्युत्तम उपयोग गर्न हाम्रो सांस्कृतिक पूँजी, फैलँदो प्रवासी समुदाय (डायस्पोरा) र जलवायु-पर्यावरणीय कूटनीतिलाई प्रश्रय दिइनेछ ।

लुम्बिनी र पशुपति जस्ता विश्व सांस्कृतिक सम्पदालाई बाहिरी विश्वसँगको सौहार्द बढाउन अधिकतम उपयोग गरिनेछ । दिगो विकासका लागि वातावरणीय मुद्दाहरूमा क्षेत्रीय सहयोग सुनिश्चित गर्दै विश्वस्तरमा जलवायु कूटनीतिमा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्नसक्ने हैसियतमा हामी नेपाललाई पुर्याउनेछौं ।

नेपाली प्रवासी समुदायको सञ्जाल र सामर्थ्यलाई उपयोग गर्दै अन्तर्राष्ट्रिय कूटनीति र राष्ट्रिय विकासमा उनीहरूको ज्ञान, सीप, पूँजी र प्रविधिलाई राष्ट्रहितका लागि प्रयोग गर्न सबै उपाय अवलम्बन गरिनेछ । 'ग्लोबल नेपाली' को अवधारणा अनुरूप गैर-आवासीय नेपालीहरूलाई राजनीतिक बाहेक सबै आर्थिक र सामाजिक अधिकारको पूर्ण उपयोग गर्न दिने नीति रास्वपाले कार्यान्वयन गर्नेछ ।

विश्व शान्तिका लागि आफ्नो तर्फबाट उच्चतम योगदान दिँदै, अन्तर्राष्ट्रिय मान्यताहरूबाट निर्देशित स्वायत्त, सार्वभौम एवं स्वाभिमानपूर्ण विदेश सम्बन्धको विकास गर्दै नेपालको राष्ट्रहित सुरक्षित गर्ने र मित्रराष्ट्रहरू कसैको पनि अहितमा कार्य नगर्ने गरी नेपालको अन्तर्राष्ट्रिय पहिचान बन्नुपर्छ भन्ने मान्यता हामी राख्दछौं । यही मान्यताको अवलम्बनबाटै नेपालको स्वतन्त्रता, सार्वभौमिकता, भौगोलिक अखण्डता, राष्ट्रिय एकता, स्वाधीनता र स्वाभिमानलाई सदा अक्षुण्ण राख्दै, विश्व मंचहरूमा हाम्रो उपस्थिति अझ बलियो बनाई क्षेत्रीय स्थिरतामा समेत योगदान पुर्याउने स्थानमा नेपाल पुग्नेछ भन्ने हाम्रो प्रबल विश्वास छ ।

२०८१।६।१

प्रज्ञा प्रतिष्ठान, काठमाडौं